

Presenting the model of Islamic life based on teaching life skills to elementary school students and the vision of Hazrat Zahra (PBUH)

Ali Jabbari Zahirabadi ali.jabbari@gmail.com

Abstract:

The purpose of this research was to provide a model for Islamic life based on teaching life skills to elementary students based on the 4H model and the vision of Hazrat Zahra (PBUH) in the Iranian sample. This research was in terms of developmental practical goals, and in terms of data, it was a mixed type of sequential transformation (qualitative and quantitative), and in terms of the type of study and the nature of the research, it was a systematic review in the qualitative dimension, and a cross-sectional survey in terms of the quantitative dimension. The statistical population of the research was all the primary teachers working in the primary schools of Rafsanjan city (1407 people) in the academic year of 1400-1401. To determine the sample size in the qualitative dimension, purposive sampling and Delphi technique were used, and in the quantitative dimension, Cochran sampling was used. The minimum required sample size was estimated to be 304 using Cochran's formula. The measuring instrument was a researcher-made life skills questionnaire with 91 questions. Validation of the questionnaires showed that they have acceptable convergent and divergent validity. Qualitative data were analyzed using open and axial coding to finally develop a life skills training model and in the quantitative stage of exploratory and confirmatory factor analysis to complete this model and integrate it with skill components. Life was used from the perspective of Hazrat Zahra (PBUH) and the research model with 47 components of life skills including communication skills, marketable skills, self-responsibility, work ethics, management, healthy life skills, critical thinking, cooperation, decision-making, creative thinking, self-awareness, setting goals, solving problems, paying attention to others, self-esteem, knowing faith, teaching the Quran, knowing God, sincerity, having trust, humility before God, praying, doing one's duties, reciting the Holy Quran, worshiping, repenting, making supplications, recognizing the mutual rights of spouses, insight, thinking and thinking, learning science, consulting with others, dealing with the love of the world, patience, cheerfulness, temper tantrums, chastity, empathy and benevolence, simplicity, contentment, health and Good nutrition, peace of mind, enjoining good and forbidding evil, jihad, help and support were provided.

Keywords: Model of life skills, elementary school students, 4H model, Hazrat Zahra's point of view

ارائه الگوی زندگی اسلامی مبتنی بر آموزش مهارت‌های زندگی به دانش آموزان ابتدایی و دیدگاه حضرت زهرا (س)

علی جباری ظهیرآبادی^۱

صص ۱۱۶-۱۰۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۴/۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۵/۲

چکیده

هدف از اجرای این پژوهش ارائه الگویی برای زندگی اسلامی بر پایه آموزش مهارت‌های زندگی به دانش آموزان ابتدایی مبتنی بر مدل H۴ و دیدگاه حضرت زهرا (س) در نمونه ایرانی بود. این پژوهش از نظر اهداف کاربردی توسعه ای و از نظر داده‌ها از نوع آمیخته متوالی تبدیلی (کیفی و کمی) و از نظر نوع مطالعه و ماهیت پژوهش در بعد کیفی مرور سیستماتیک و از بعد کمی پیمایشی مقطعی بود. جامعه آماری پژوهش کلیه معلمان ابتدایی شاغل به تدریس در مدارس ابتدایی شهرستان رفسنجان (به تعداد ۱۴۵۷ نفر) در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بودند. برای تعیین حجم نمونه در بعد کیفی از روش نمونه گیری هدفمند و فن دلفی و در بعد کمی از نمونه گیری کوکران استفاده شد. حداقل تعداد مورد نیاز نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۰۴ نفر برآورد شد ابزار سنجش پرسشنامه محقق ساخته مهارت‌های زندگی با ۹۱ سؤال بود که اعتباریابی پرسشنامه ها نشان داده شد از روایی همگرا و واگرا در حد مقبولی برخوردار هستند. داده‌های کیفی با استفاده از کدگذاری باز، و محوری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت تا در نهایت به تدوین الگوی آموزش مهارت های زندگی انجامید و در مرحله کمی از تحلیل عاملی اکتشافی و تاییدی برای تکمیل این الگو و ادغام آن با مولفه های مهارت زندگی از دیدگاه حضرت زهرا (س) استفاده شد و الگوی پژوهش با ۴۷ مولفه مهارت زندگی شامل مهارت‌های ارتباط، مهارت‌های قابل عرضه، خود مسئولیتی، اخلاق کاری، مدیریت، مهارت‌های زندگی سالم، تفکر انتقادی، همکاری، تصمیم گیری، تفکر خلاق، خودآگاهی، هدف گذاری، حل مساله، توجه به دیگران، عزت نفس، شناخت ایمان، تعلیم قرآن، شناخت خدا، اخلاص ورزی، داشتن توکل، خشوع در برابر خدا، خواندن نماز، انجام واجبات، قرائت قران کریم، عبادت، توبه، دعا گویی، شناخت حقوق متقابل زوجین، بصیرت ورزی، تفکر و اندیشه ورزی، علم آموزی، مشورت گیری با دیگران، مقابله با حب دنیا، صبر ورزی، خوشرویی، کظم غیظ، عفت ورزی، همدلی و خیرخواهی، ساده زیستی، قناعت ورزی، بهداشت و تغذیه خوب، صله رحم، امر به معروف و نهی از منکر، جهاد، کمک و همیاری ارائه گردید.

کلیدواژه‌ها: الگوی زندگی اسلامی، آموزش مهارت های زندگی، دانش آموزان ابتدایی، دیدگاه حضرت زهرا (س)

^۱ دانش آموخته دکتری مدیریت آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی

مقدمه

مهارت‌های زندگی به مهارت‌هایی گفته می‌شود که به ارتقای بهداشت روانی افراد جامعه، غنای روابط انسانی، افزایش سلامت و رفتارهای سلامتی در سطح جامعه منجر می‌گردند و فرد را قادر می‌سازند تا به طور مؤثر با مقتضیات و کشمکش‌های زندگی روبه‌رو شود. یادگیری این مهارت‌ها برای همه افراد جامعه ضروری است، اما در سنین نوجوانی و جوانی اهمیت ویژه‌ای دارد. همزمان با رشد جسمانی و روانی، انتظار جامعه و خانواده نیز از فرد نوجوان و جوان افزایش می‌یابد؛ به طوریکه آنها می‌پذیرند به سبب زندگی اجتماعی، بخشی از تمایلات خود را محدود کنند و در چارچوب هنجارهای اجتماعی و گروهی قرار گیرند. (فضلعلی زاده و معصومی فرد، ۱۳۹۹) در این راستا نوجوانان و جوانانی که شیوه‌های صحیح رفتاری را فرا نگرفته باشند و مهارت‌های لازم را در جهت تطبیق خود با خانواده و جامعه نیاموخته باشند، با آسیب‌های جدی و متعددی روبه‌رو خواهند شد. از اینرو قابل ذکر است که به زعم یزدخواستی و همکاران (۱۴۰۰) آموزش مهارت‌های زندگی، بخش مهمی از برنامه درسی اکثر نظام‌های آموزشی دنیا را تشکیل می‌دهد.

اهمیت مهارت‌های زندگی برای مواجهه با مسائل و مشکلات زندگی روزمره و تأثیر آن بر بهبود زندگی فردی و اجتماعی و افزایش توانمندی افراد، سبب شده است تا این موضوع در برنامه‌های درسی مدارس در اکثر نظام‌های آموزشی مورد توجه قرار گیرد. مهارت‌های زندگی اساساً یک مبنای رشدی اساسی را از خانوادگی، تحصیلی، اجتماعی و شغلی نیازمند به مهارت و کارایی در مهارت‌های زندگی دارد. (گینتر، ۱۹۹۹) (منطق و قلتاش، ۱۳۹۹)

در کشور ما آموزش مهارت‌های زندگی در مقطع ابتدایی با تالیف کتب کار دانش آموز و راهنمای معلم ارائه شده است؛ که در ابتدا این درس جزو برنامه‌ی کلاسی بوده سپس تدریس آن به ساعات پرورشی محول شده است. آموزش مهارت‌های زندگی، معلم و شاگرد را در فرایندی پویای یادگیری شرکت می‌دهد. در این یادگیری، از شیوه‌های متفاوتی مثل فعالیت در گروه‌های کوچک یا گروه‌های دوتایی، بارش فکری، ایفای نقش، بازی، و بحث و مناظره استفاده می‌شود (فروزش، ۱۳۹۴)، (جهانی، ۱۳۹۸). با این وجود، علیرغم ایجاد تغییرات عمیق فرهنگی در شیوه زندگی، بسیاری از دانش‌آموزان در رویارویی با مسایل زندگی فاقد مهارت‌ها و توانایی‌های لازم و اساسی اند و آموزش‌های سنتی و مرسوم در قالب یادگیری‌های درون مدرسه‌ای نتوانسته‌اند آن‌ها را در حل مسایل زندگی یاری کند. همین موضوع آنان را در مواجهه با مسائل و مشکلات زندگی روزمره و مقتضیات آن در حال و آینده آسیب پذیر نموده است. علاوه بر این، عدم آگاهی از مهارت‌های زندگی زمینه‌ساز بسیاری از آسیب‌های اجتماعی خواهد بود. از اینرو، بررسی مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان بعنوان آینده‌سازان جامعه امری ضروری است. با توجه به اینکه دانش‌آموزان نیز همانند سایر افراد جامعه در معرض و تحت تأثیر آسیب‌های اجتماعی ناشی از عدم آگاهی از مهارت‌های زندگی قرار دارند، لذا آموزش مهارت‌های زندگی در سطح آموزش و پرورش برای کسب دانش در زمینه مهارت‌های زندگی موجب ایجاد نگرش و ارزش‌های مثبت در فرد می‌شود؛ و این نگرش منجر به رفتارهای مثبت شده و در نتیجه مانع بروز مشکل و ارتقای بهداشت روانی جامعه می‌شود. علاوه بر این از آنجا که ماهیت و تعریف مهارت‌های زندگی در کشورها و فرهنگ‌های گوناگون متفاوت است، بررسی و ارائه مدل مهارت‌های زندگی بومی و جامع مبتنی بر استانداردهای جهانی و با در نظر گرفتن ویژگی‌های کشور ضروری به نظر می‌رسد. تحقیقات انجام شده داخل کشور در این زمینه معمولاً بر اساس مدل مهارت‌های دهگانه مهارت‌های زندگی سازمان بهداشت جهانی بوده و بررسی آن بر اساس مدل ۴H مغفول مانده است، در ایالات متحده ۴H سازمانی مربوط به امور جوانان است که بنیاد ملی غذا و کشاورزی و

وزارت کشاورزی ایالات متحده (USDA) آن را اداره می‌کنند، و رسالت آن «به کارگیری جوانان به منظور رسیدن به نهایت استعداد آنان و همچنین پیشبرد حوزه توسعه جوانان است.» نام ۴H نمایانگر چهار حوزه توسعه فردی (سر، قلب، دست، سلامت) مورد توجه این سازمان است. (اسدی و همکاران، ۱۳۹۰). از اینرو، در این پژوهش سعی بر آن است که با ارائه مدل اجرایی آموزش مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان ابتدایی بر اساس مدل ۴H توانایی‌های روانی-اجتماعی کودکان را افزایش داد، و با تجهیز کودکان به این مهارت‌ها، آنها بتوانند با تقاضا و کشمکش‌های زندگی روزانه به طور سازگارانه کنار بیایند. این مهارت‌ها و توانایی‌ها فرد را قادر می‌سازد تا در رابطه با سایر انسان‌ها، جامعه، فرهنگ و محیط خود، مثبت و سازگارانه عمل کند و سلامت روانی خود را تأمین نماید.

آموزش مهارت‌های زندگی از ضرورت‌های اساسی در امر آموزش بهداشت است تا عوامل اجتماعی مانند عزت نفس، خود پنداره، شبکه‌های حمایت اجتماعی و استرس مؤثر بر رفتار کودکان، نوجوانان مورد توجه قرار گیرند. برنامه مهارت‌های زندگی بر این اصل استوار است که کودکان و نوجوانان و جوانان حق دارند توانمند شوند و نیاز دارند که بتوانند از خودشان و علایق‌شان در برابر موقعیت‌های سخت زندگی دفاع کنند. (خنیفه و همکاران، ۱۴۰۰). مهارت‌های زندگی متعدد و متنوع هستند و یک برنامه جامع آموزش مهارت‌های زندگی نیز نگرشی سیستمی دارد و تنها یک مهارت مورد توجه قرار نمی‌گیرد، از طرف دیگر تجارب کشورهای مختلف متفاوت بوده است؛ بنابراین ارائه الگوی اجرایی و بومی بر اساس ویژگی‌های فردی، فرهنگی و محلی ضرورت دارد و از آنجا که، به نظر می‌رسد مدل 4H برای آموزش مهارت‌های زندگی با ویژگی‌های فراگیران مقطع ابتدایی سازگاری دارد و در عین حال، مطالعات زیادی روی این مسئله و با در نظر گرفتن کلیه عوامل تأثیرگذار بر آن در ایران انجام نشده است؛ از اینرو، همواره این سوال مطرح می‌شود که ابعاد مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان ابتدایی کدامند؟ مطالعه حاضر با ارائه الگویی برای زندگی اسلامی بر پایه آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی مبتنی بر مدل ۴H و دیدگاه حضرت زهرا (س) در نمونه ایرانی اجرا خواهد شد.

پیشینه تحقیق:

در خصوص پیشینه تجربی پژوهش، محققین منابع مرتبط با موضوع را مورد بررسی قرار دادند و به دلیل این که در ایران و خارج از ایران تحقیقی با عنوان ارائه الگوی اجرایی آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان ابتدایی مبتنی بر مدل ۴H و دیدگاه حضرت زهرا (س) تاکنون انجام نشده و محدود تحقیقات انجام شده در حوزه مهارت‌های زندگی بیشتر با رویکرد مهارت‌های دهگانه زندگی بوده و همچنین هرکدام از این تحقیقات به بررسی تأثیرات یک مؤلفه خاص و یا کلیه مؤلفه‌های مهارت زندگی بر یک یا چند متغیر پرداخته اند، لذا محققین بر آن شدند در این بخش علاوه بر استفاده از تحقیقاتی که کم و بیش به موضوع نقش مهارت‌های زندگی پرداخته اند، به سایر پژوهش‌هایی که به بررسی مؤلفه‌های مؤثر بر مؤلفه‌های مهارت زندگی پرداخته اند نیز اشاره نمایند.

یوسفی (۱۳۹۶) نشان داد که از نظر معلمان علاقمندی دانش‌آموزان به یادگیری مهارت حل مساله و بررسی راه حل‌های گوناگون و انتخاب بهترین راه حل، ارزیابی راه حل‌های انتخاب شده و مشارکت گروهی و تعامل در حل مساله در حد قابل قبول است اما دانش‌آموزان در شناخت مساله، مهارت جمع‌آوری اطلاعات، توانایی تولید و خلق راه حل‌های مختلف و توانایی به اجرا درآوردن راه حل‌های مسئله هنوز نیاز به آموزش و برنامه دقیق‌تری دارند بطور کلی نتایج این پژوهش نشان داد که از نظر معلمان میزان موفقیت برنامه آموزش آداب و مهارت‌های زندگی اسلامی (طرح کرامت) برکسب توانایی مهارت حل مساله دانش‌آموزان نیازمند رشد و بالندگی بیشتری می‌باشد.

اعظمی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی تاثیر آموزش مهارت‌های زندگی در افزایش خلاقیت کودکان دبستان پرداختند. ۶ نفر از دانش آموزان دوره ابتدایی دبستان های استان زنجان به صورت تصادفی خوشه ای چند مرحله ای و تصادفی به عنوان نمونه انتخاب و در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفتند. ابتدا آزمون تفکر خلاق تورنس در هر دو گروه اجرا شد و سپس مهارت های زندگی در مدت ۲۰ جلسه (۴۰ ساعت) به گروه آزمایش آموزش داده شد. پس از پایان جلسات آموزشی و سه ماه بعد در هر دو گروه، آزمون تفکر خلاقیت تورنس دوباره اجرا گردید. تجزیه و تحلیل داده‌های بدست آمده با روشهای t مستقل و وابسته و تحلیل واریانس و آزمون تعقیبی «شفه» جهت مقایسه گروهها انجام شد. تفکر واگرا از کلاس سوم به چهارم و همچنین از کلاس سوم به پنجم، دارای تفاوت معناداری بود ولی بین نمرات تفکر خلاق کودکان کلاس سوم و پنجم تفاوت معناداری ($P>0/01$) مشاهده نشد. می‌توان نتیجه گرفت، با آموزش مهارت‌های زندگی میتوان خلاقیت کودکان دبستانی را افزایش داد.

افلاکی فر (۱۳۹۵) در پژوهشی نشان داد که آموزش مهارت‌های زندگی تاثیر معناداری بر خود کار آمدی و افزایش شادکامی دانش آموزان داشته است و با آموزش مهارت های زندگی، فرد قادر خواهد بود ضمن آگاهی از خود و توانایی هایش، موقعیت های استرس زا را شناخته و کنترل نماید و در نتیجه با احساس رضایت بیش تری که از خود و محیط اطراف خویش به وی دست می دهد، احساس شادکامی بیشتری نماید.

رضاپور میرصالح (۱۳۹۵) نشان داد که آموزش مهارت های زندگی در افزایش کیفیت زندگی شرکت کنندگان گروه آزمایش تاثیر معنی داری دارد. این تاثیر در هر چهار زیر مقیاس این متغیر نیز معنی دار بود. یافته ها در این پژوهش نشان داد برای ارتقای کیفیت زندگی زنان بی سرپرست میتوان از آموزش مهارت های زندگی استفاده کرد.

ماس^۲ (۲۰۰۴) در پژوهشی به بررسی تاثیر شرکت طولانی مدت در برنامه مهارت های زندگی ۴H بر توسعه مهارت‌های زندگی پرداخت. در این پژوهش از مدل ۴H و تئوری انتقال یادگیری استفاده شد. نمونه پژوهش شامل مرکز ۴H اوکلاهما بود که از سال ۱۹۶۹ در برنامه های ۴H ایالتی از جمله کنگره ملی ۴H، کنفرانس ملی ۴H، کلوب ۴H اوکلاهما مشارکت داشته است. پرسشنامه پژوهش شامل ابعاد ۴H، شرایط ورود به برنامه های ۴H، سایر سازمان های توسعه مهارت‌های زندگی نوجوانان و اطلاعات جمعیت شناختی است. یافته های پژوهش حاکی از آن است که ابعاد ۴H بیشترین تاثیر را در برنامه های مهارت های زندگی اوکلاهما داشته اند.

سؤالات پژوهش:

- ۱- ابعاد، مولفه ها، خرد مولفه ها و شاخص های الگوی زندگی اسلامی بر پایه آموزش مهارت‌های زندگی به دانش آموزان ابتدایی مبتنی بر مدل ۴H و دیدگاه حضرت زهرا (س) کدامند؟
- ۲- الگوی زندگی اسلامی بر پایه آموزش مهارت‌های زندگی به دانش آموزان ابتدایی مبتنی بر مدل ۴H و دیدگاه حضرت زهرا (س)، چگونه است؟

روش شناسی:

پژوهش از نظر اهداف کاربردی و از نظر داده‌ها از نوع آمیخته متوالی تبدیلی (کیفی و کمی) و از نظر نوع مطالعه و ماهیت پژوهش در بعد کیفی مرور سیستماتیک و جستجوی اکتشافی و از بعد کمی پیمایشی مقطعی می‌باشد که طی سه مرحله انجام شده است: در مرحله اول یا مرحله شناخت و تبیین طرح تحقیق، تهیه طرح تحقیق، مطالعه مقدماتی مبانی نظری مرتبط با تحقیق و مفاهیم و مقوله‌های که می‌توانند با مدل ۴H در سطح شهرستان رفسنجان مرتبط شود مورد بررسی قرار گرفت. همچنین ادبیات پژوهشی داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله دوم یعنی مرحله شناسایی مؤلفه‌ها و طراحی الگو (تحقیق کیفی) با توجه به یافته‌های مرحله اول تحقیق در ابتدای امر سوالات مصاحبه تدوین شد و سپس مصاحبه‌های عمیق با خبرگان و صاحب نظران حوزه مهارت‌های زندگی صورت پذیرفت. انتخاب نمونه‌ها در این بخش تا مرحله اشباع نظری پیش رفت. در ادامه تحلیل داده‌های کیفی به روش کدگذاری باز و محوری انجام و در پایان این مرحله الگوی تحقیق استخراج و تدوین گردید.

روش‌های گردآوری اطلاعات

در بخش کیفی از هر دو روش کتابخانه‌ای و میدانی برای گردآوری داده‌ها استفاده شد. در گام اول ابتدا به منظور آشنایی مفاهیم پایه و مبانی نظری کلیه تئوری‌ها، الگوها، مدل‌ها و یافته‌های ملی و جهانی درخصوص مدل 4H مورد مطالعه و بررسی دقیق قرار گرفت. در این راستا با مطالعه اسناد و مدارک، شامل کتب مقالات، رساله‌ها، پایگاه‌های اطلاعاتی مبانی نظری و پیشینه پژوهش بدست آمد و در نهایت به کسب گزاره‌های مفهومی به تعداد ۱۳۵ مورد برای پرسشنامه مدل 4H بدست آمد. در گام دوم به منظور گردآوری داده‌ها، از روش میدانی استفاده شد. به مدد کدگذاری باز شاخص‌های ابزار به وسیله پژوهشگر احصا شد. در گام سوم به مدد کدگذاری محوری شاخص‌های احصا شده به وسیله پژوهشگر مقوله بندی شد. در گام چهارم شاخص‌های مقوله بندی شده مدل 4H در قالب یک فرم مصاحبه نیمه ساختار یافته برای ۳۰ نفر خبره ارسال گردید. در گام پنجم این روند به مدد فن دلفی تا اشباع نظری خبرگان ادامه یافت و در مجموع در پایان فن دلفی ۴ بعد و ۱۵ مؤلفه و ۱۰۴ شاخص در مورد مدل 4H مورد تایید خبرگان قرار گرفت. در گام ششم، ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها و اولویت آن‌ها در قالب یک الگو ترسیم و به مدد نقطه نظرات خبرگان الگوی آموزش مهارت‌ها زندگی اعتبار یابی نظری گردید.

در بخش کمی برای گردآوری داده‌ها از روش میدانی استفاده شد. ابزارهای مورد استفاده در این مرحله پرسشنامه‌های محقق ساخته بود که طی مرحله کیفی بدست آمده بودند. این پرسشنامه‌ها شامل ۴ بعد اصلی و ۱۵ بعد خرد برای پرسشنامه مهارت‌های زندگی طبق جدول شماره ۱ به شرح ذیل می‌باشد:

جدول ۱: ابعاد و مؤلفه‌های پرسشنامه مهارت‌های زندگی

ابعاد اصلی	مؤلفه‌ها	شماره سوالات
مهارت‌های ذهنی	تصمیم‌گیری	۴-۱
	تفکر خلاق	۱۰-۵
	تفکر انتقادی	۱۶-۱۱

۲۱-۱۷	هدف گذاری	
۲۶-۲۲	حل مساله	
۳۱-۲۷	خودآگاهی	
۳۷-۳۲	مدیریت	
۴۴-۳۸	ارتباطات	مهارت های عاطفی
۵۱-۴۵	همکاری	
۵۷-۵۲	مهارت های قابل عرضه	مهارت های اجتماعی
۶۶-۵۸	خودمسئولیتی	
۷۲-۶۷	اخلاق کاری	
۷۶-۷۳	عزت نفس	مهارت های سلامت
۸۳-۷۷	توجه به دیگران	
۹۱-۸۴	مهارت زندگی سالم	

یافته های پژوهش

سوال اول پژوهش: ابعاد، مولفه ها، خرد مولفه ها و شاخص های الگوی زندگی اسلامی بر پایه آموزش مهارت های زندگی به دانش آموزان ابتدایی مبتنی بر مدل 4H و دیدگاه حضرت زهرا (س) کدامند؟

به منظور پاسخگویی به این سوال از روش مرور سیستماتیک استفاده شد و منابع موجود در این زمینه مورد بررسی قرار گرفت و داده های اولیه بدست آمده از این منابع به کمک روش کدگذاری باز و محوری مورد تحلیل قرار گرفت. در این مرحله از پژوهش، مفاهیم و نکات کلیدی بدست آمده از دو فرایند مطالعه ادبیات نظری و پیشینه پژوهش فهرست شدند. ابتدا مفاهیم و نکات کلیدی بدست آمده در خصوص مدل 4H در ارتباط با عناصر اصلی آموزش مهارت های زندگی در داخل و خارج از کشور بررسی و فهرست شدند. عبارات، مفاهیم و گویه های مستخرج شده از پژوهش ها، با انجام تحلیل های دقیق، یکسان سازی (انتخاب واژگان صحیحتر، حذف مفاهیم مشترک) شد. در این مرحله ۱۳۵ گویه بدست آمد. گویه های بدست آمده در قالب یک چک لیست در اختیار خبرگان قرار گرفت که بر طبق نظر خبرگان بعضی از سوالات حذف و یا اصلاح و ۱۰۹ گویه احصا گردید و پس از طی روش کدگذاری و مقوله بندی، پرسشنامه ای بر حسب الگوی بدست آمده طراحی شد و به منظور نهایی سازی الگوی مفهومی تحقیق و تعیین ابعاد، مولفه ها، شاخص ها و مفاهیم الگوی آموزش مهارت های زندگی در سطح شهرستان رفسنجان با استفاده از روش دلفی مورد اعتبارسنجی قرار گرفت. شرکت کنندگان در روش دلفی شامل ۳۰ نفر از خبرگان بودند. این اعضاء شامل ۳۰ نفر از اعضای هیات علمی دانشگاه ها بودند که در زمینه مهارت های زندگی اطلاعات داشتند. این پرسشنامه بصورت اینترنتی اجرا گردید و از آنها خواسته شد در صورت نیاز سوال اصلاح و یا سوال های دیگری اضافه شود. در مرحله اول ۲۱ گویه حذف و اصلاح شد. پژوهشگر در این مرحله اصلاحات لازم مطابق نظر اعضای گروه اعمال نمود و مجدداً به اعضاء ارائه شد. در این مرحله از آنها خواسته شد ضمن

اظهار نظر در خصوص تغییرات و اصلاحات انجام شده، هر گویه در چهار بعد مربوط بودن، سادگی، واضح بودن و ضروری بودن بر روی یک طیف چهار درجه ای قضاوت کنند. یافته های مرحله دوم دلفی حاکی از آن بود که در مرحله دوم خبرگان به اتفاق نظر مناسب رسیدند. چرا که در این مرحله بر طبق دو شاخص روایی محتوایی و نسبت روایی محتوایی ۱۰۴ سوال مناسب تشخیص داده شد. در پایان این مرحله چهار بعد اصلی آموزش مهارتهای زندگی دانش آموزان ابتدایی و ۱۵ مولفه خرد آن بر اساس مدل 4H در سطح شهرستان رفسنجان تدوین شد که در جدول ذیل (جدول شماره ۲) ملاحظه می باشد.

جدول ۲- ابعاد، مولفه ها و زیرمولفه های مهارت های زندگی احصا شده تحقیق بر اساس 4H در نمونه ایرانی

مهارت های ذهنی (سر)	مهارت احساسی و عاطفی (قلب)
تصمیم گیری، تفکر خلاق، تفکر انتقادی، هدف گذاری، حل مساله، خودآگاهی، مدیریت	ارتباطات، همکاری
مهارت های اجتماعی و قابل عرضه (دستها)	مهارت سلامت (سلامت)
مهارت های قابل عرضه، خود مسئولیتی، اخلاق کاری	عزت نفس، توجه به دیگران، مهارت های زندگی سالم

سؤال دوم پژوهش: الگوی زندگی اسلامی بر پایه آموزش مهارتهای زندگی به دانش آموزان ابتدایی مبتنی بر مدل 4H و دیدگاه حضرت زهرا (س)، چگونه است؟

نتایج جدول شماره ۳ شاخص های برازش مدل تحلیل شده را نشان می دهد. نتایج نشان داد که در الگوی اولیه (الگو با همه مسیرهای ممکن) مقدار $(\chi^2=539/83, df=105, p=0/000, RSMEA=0/085, SRMR=0/028)$ است که حاکی از برازندگی نامطلوب الگو در جامعه است، در مدل ثانویه (مدل اصلاح شده بعد از حذف مسیرهای غیر معنی دار) مقدار $(\chi^2=644/01, df=226, p=0/000, RSMEA=0/057, SRMR=0/036)$ است که حاکی از برازندگی قابل قبول الگو در جامعه است، همچنین به منظور تعیین مناسب بودن برازندگی الگو با داده ها از شاخص های برازندگی استفاده شد. نتایج نشان داد که شاخص نرم شده برازندگی $(NFI)=0/90^3$ و شاخص برازندگی تطبیقی $(CFI)=0/93^4$ است که نشان دهنده برازندگی قابل قبول الگو با داده ها است، بخصوص مقدار CFI که از دیدگاه مولر^۵ (۱۹۹۹) باید بالای ۰/۹ و از دیدگاه وستون و گور جر^۶ (۲۰۰۶) باید بالای ۰/۹۵ باشد تا مدل برازندگی مناسبی با داده ها داشته باشد زیرا تحت تاثیر حجم نمونه قرار نمی گیرد. همچنین اگر جذر برآورد واریانس خطای تقریب^۷ $(RMSEA \leq 0/05)$ بسیار خوب، بین ۰/۰۵ تا ۰/۰۸ باشد برازش قابل قبول و اگر بالاتر از ۰/۰۸ باشد برازش ضعیف

^۳ - Normed Fit Index(NFI)

^۴ - Comparative Fit Index(CFI)

^۵ - Muller

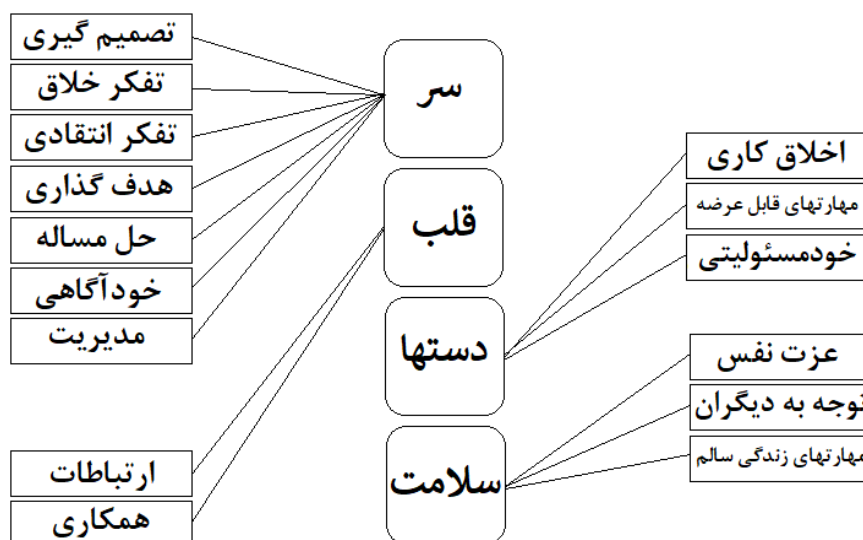
^۶ - Weston& Gore Jr

^۷ - Root Mean Square Error of Approximation(RMSEA)

است و جذر میانگین مجذور خطای استاندارد شده^۸ ($SRMR \leq 0.08$) برازش مطلوب و بالاتر برازش نامطلوب را نشان می دهد که در این مطالعه RMSEA بین ۰/۰۵ تا ۰/۰۸ و SRMR زیر ۰/۰۸ بود که حاکی از برازش قابل قبول است.

جدول ۳- شاخص های برازندگی مدل

مدل	(χ^2)	df	(χ^2/df)	Sig	(RMSEA)	(SRMR)	(NFI)	(NNFI)	(CFI)	(GFI)	(AGFI)
مدل اولیه با همه مسیرها	۵۳۹/۸۳	۱۰۵	۲/۵۲	۰/۰۰۰	۰/۰۸۵	۰/۰۲۸	۰/۹۲	۰/۸۱	۰/۹۳	۰/۹۳	۰/۷۹
مدل اصلاح شده (حذف مسیرهای غیر معنی دار)	۶۴۴/۰۱	۲۲۶		۰/۰۰۰	۰/۰۵۷	۰/۰۳۶	۰/۹۰	۰/۹۱	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۸۸

نمودار شماره ۱- الگوی اولیه تحقیق

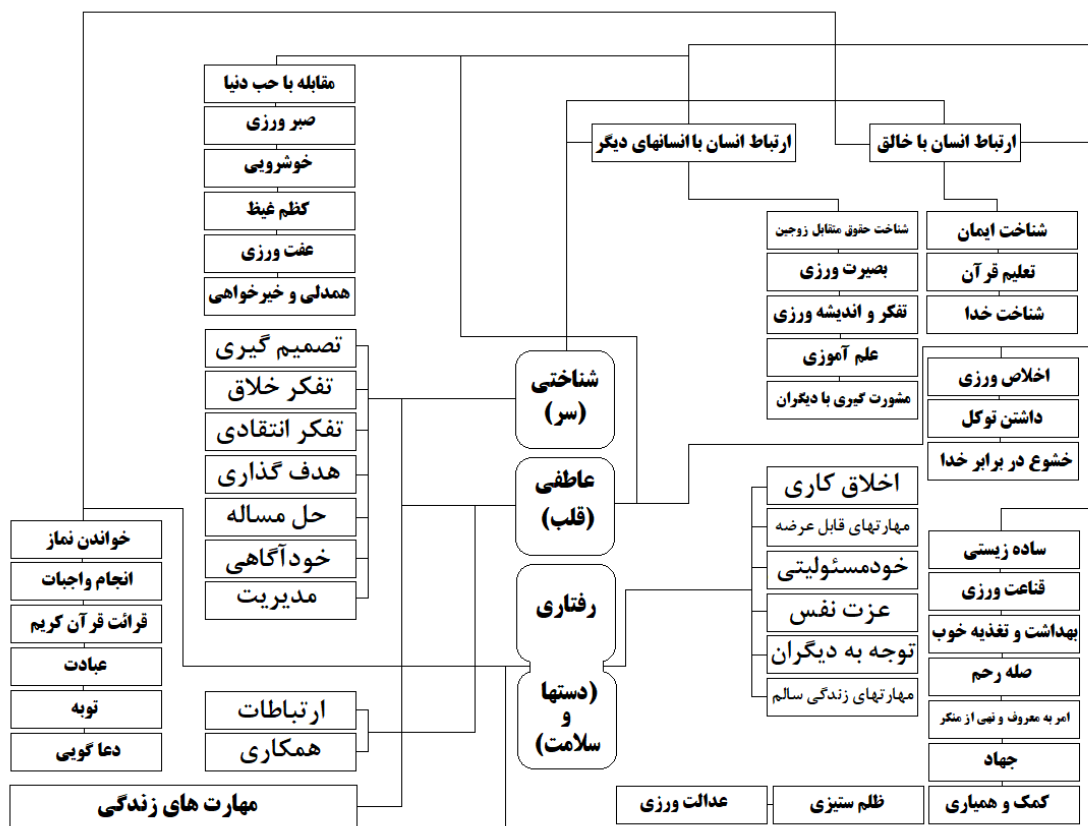
همانطور که در الگوی بالا مشاهده میگردد، طبق نتایج تحقیق مهارتهای زندگی بر اساس مدل ۴H^۹ به چهار دسته مهارتهای شناختی (سر)، مهارتهای عاطفی (قلب)، مهارتهای شغلی (دستها)، مهارتهای زندگی سالم (سلامت) تقسیم بندی میشوند که شامل مهارتهای: اخلاق کاری، مهارتهای قابل عرضه، خود مسئولیتی، عزت نفس، توجه به دیگران، مهارتهای زندگی سالم، تصمیم گیری، تفکر خلاق، تفکر انتقادی، هدف گذاری، حل مساله، خودآگاهی، مدیریت، ارتباطات و همکاری میگردند.

به زعم باقری خاروانی (۱۳۹۵) مهارتهای زندگی از دیدگاه حضرت زهرا (س) از لحاظ ارتباط انسان با خالق به سه بعد شامل بعد شناختی (شناخت ایمان، تعلیم قرآن، شناخت خدا) و بعد عاطفی (اخلاص ورزی، داشتن توکل، خشوع در برابر خدا) و بعد رفتاری (خواندن نماز، انجام واجبات، قرائت قران کریم، عبادت، توبه، دعا گویی) میشود و همچنین مهارتهای زندگی از دیدگاه حضرت زهرا

^۸ - Standardized Root Mean Square Residual (SRMR)

^۹ Head-Heart-Hands-Health

(س) از لحاظ ارتباط انسان با انسان شامل سه بعد شامل بعد شناختی (شناخت حقوق متقابل زوجین، بصیرت ورزی، تفکر و اندیشه ورزی، علم آموزی، مشورت گیری با دیگران) و بعد عاطفی (مقابله با حب دنیا، صبر ورزی، خوشرویی، کظم غیظ، عفت ورزی، همدلی و خیرخواهی) و بعد رفتاری (ساده زیستی، قناعت ورزی، بهداشت و تغذیه خوب، صله رحم، امر به معروف و نهی از منکر، جهاد، کمک و همیاری) میگردد که میتوان این مهارتها را با توجه به الگوی اولیه تحقیق به صورت زیر ادغام نمود:

نمودار شماره ۲- الگوی زندگی اسلامی مبتنی بر آموزش مهارتهای زندگی به دانش آموزان ابتدایی و دیدگاه حضرت زهرا (س)

(الگوی نهایی تحقیق)

References

Aflaki Fard, Hossein (۲۰۱۵); Investigating the effect of life skills training on self-efficacy and increasing the happiness of secondary school girls in the ۴th district of Isfahan city; Consulting Research Quarterly

Amusoltani, Safura and Yazdkhasi, Fariba (۲۰۲۱); The effect of psychoanalysis with life skills content on feelings of loneliness, happiness, emotional relationships and social support of parents in teenage girls addicted to mobile phones

Azami, Mahmoud and Jafari, Alireza and Karimi, Nahid (۲۰۱۱); Investigating the effect of teaching life skills on increasing the creativity of primary school children; Quarterly Journal of Innovation and Creativity in Humanities, Volume: ۲, Number ۳

Bagheri Kharwani, Zainab; Eftekhari laleh; Farahani Farmahini (۲۰۱۵); Identifying the dimensions and components of life skills from the perspective of Hazrat Zahra (PBUH) and analyzing it; Master's Theology thesis of Shahid University

Bahrami, Mahmoud (۲۰۱۶); Investigating the effectiveness of life skills training on reducing the tendency to risky behaviors in high school teenagers of Greater Tehran, Police Woman magazine, ۲۷ consecutive autumn and winter ۲۰۱۶

Duncan Rebecca Diane (۲۰۰۰), Youth leadership life skills development of participants in the West Virginia ۴-H camping program, Thesis submitted to the College of Agriculture, Forestry, and Consumer Sciences at West Virginia University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Agricultural and Environmental Education

Fazl Alizadeh, Soheila; Masoumi Fard, Marjan (۲۰۱۹); How to realize life skills in primary education curricula, the second national conference on new teaching-learning findings in primary school, Bandar Abbas

Frouzesh, Somayeh (۲۰۱۴); Investigating attention to creative thinking skills in story books of age group "C" based on Guilford's creative thinking components, Master's thesis, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Ferdowsi University of Mashhad

Jahani, Jamila (۲۰۱۸); Investigating the use of Gilford's creativity components in Persian children's magazines; Astan Qods Razavi Library Quarterly

Jamali, Maryam (۲۰۱۴); Investigating the effect of life skills training on students' self-esteem, master's thesis in the field of curriculum planning, Islamic Azad University, Central Tehran Branch

Khanifar, Hossein; Kobra Karimzadeh, Hamidreza Yazdani, Mohammad Hossein Rahmati (۲۰۲۱); Qualitative design of life skills training curriculum for elementary school based on experts' opinions

Klinke, Chris (۲۰۱۸); Shahram Mohammad Khani translator; A complete set of life skills, methods of coping with: anxiety, depression, loneliness, shyness, failure, marital discord, loss, aging, pain, illness, injury; Specialized media publications

Logic, Abdul Wahid; Qaltash, Abbas (۲۰۱۹); Investigating the effect of life skills training on self-expression and self-esteem of female first-year high school students in district one of Shiraz, ۸th scientific research conference of educational sciences and psychology, social and cultural harms of Iran, Tehran

Meyer Kimberly A (۲۰۱۵), Students' Perceptions of Life Skill Development in Project-Based Learning Schools, Journal of Educational Issues, Vol. ۲, No. ۱

Mobini Dehkordi, Ali; Kashtkar Hranki, Mehran (۲۰۱۳); Investigating the impact of the three-pronged model on social innovation (a case study of a company related to the automotive industry), Innovation Management Journal, third year, fourth issue, winter ۲۰۱۳, pp. ۵۷-۷۵

Naro Alayna & Laura L. Greenhaw (۲۰۱۷), Designing a ۴-H Residential Summer Camp Experience, The Mississippi State University

Qabakhlo, Behzad (۲۰۱۶); Presenting the curriculum model of school life skills in Iran's elementary school; Doctoral dissertation in the field of educational management of Urmia University

Rezaei, Zahra (۲۰۰۹); Identifying and prioritizing the life skills of female students in Tehran, master's thesis in the field of curriculum planning, Tarbiat Moalem University

Rezapour Mirsaleh, Yasser; Fallah, Mohsen; Saberi, Mustafa (۲۰۱۵); Investigating the effectiveness of the intervention based on life skills training on the quality of life of female heads of the household, Women and Society Magazine, Spring ۲۰۱۵, Year ۷ - Number ۱

Sandra J.Bailey and Mary Y.Deen (۲۰۰۲), Development of a Web-Based Evaluation System :A Tool for Measuring Life Skills in Youth and Family Programs, Family Relations, Volume ۵۱, Issue ۲, Pages: 101-189

Sharma Sudha (۲۰۰۳), Measuring life skills of adolescents in a secondary school of Kathmandu: an experience, Kathmandu University Medical Journal (۲۰۰۳), Vol. ۱, No. ۳, Issue ۳, ۱۷۰-۱۷۶

Yousefi, Rababe; Samadi, Parveen (۲۰۱۶); The success rate of the curriculum of Islamic manners and life skills (dignity plan) in acquiring students' problem-solving skills, Research Quarterly in Curriculum Planning